

Секція: Економіка і управління підприємством

Гавриленко Микола Миколайович

генеральний директор

ПрАТ «Укртранснафта» НАК «Нафтогаз України»

м. Київ, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ – ПРЕРОГАТИВА ЗМІН У ДІЯЛЬНОСТІ ПРИРОДНИХ МОНОПОЛІЙ

В умовах сьогодення цифрові технології стали базою для створення як нових продуктів, так і цінностей, властивостей. Такі зміни містять підґрунтя для отримання конкурентних переваг, особливо для монополістів, чи не на всіх ринках і призводять до появи нових, унікальних систем і процесів, що складають їх нову значимість. До цифровізації схильні більшість видів діяльності, які звичні для громадян.

В Україні проєкт цифровізації був започаткований ще у 2015 р. на Всесвітньому економічному форумі. Проте він був вузькоспрямованим, так як охоплював такі галузі економіки: товари народного споживання, електроенергетику, автомобілебудування, охорону здоров'я, ЗМІ і логістику. Згодом, упродовж наступних двох років, він розширив спектр свого спрямування, так як його дія поширилися ще на: страхування, авіацію, готельну справу, професійні послуги та телекомунікації, видобуток нафти й газу, хімічну та гірничодобувну промисловість. Стратегія єдиного ринку, – дорожня карта для забезпечення розкриття повного потенціалу Єдиного цифрового ринку як одного з десяти політичних пріоритетів Єврокомісії, яку представила комісія ЄС у 2015 р.; спрямована на усунення бар'єрів, підвищення довіри до онлайн операцій, зменшення адміністративного тягаря, тощо.

Хоча вітчизняне суспільство зацікавлене у цифровізації, оскільки від цього процесу залежить розвиток економіки, приплив інвестицій, поява нових робочих місць, розвиток малого та середнього бізнесу, потенційна робота у глобальних спільних європейських проєктах, проте в умовах сьогодення має місце як вітчизняна нерозвинена державна нормативно-правова база щодо регулювання процесу розбудови цифрової економіки, так і невизначеність характеру взаємодії учасників цього процесу.

Починаючи з минулого року вітчизняні орієнтири щодо цифровізації значно активізувалися, зокрема з 9 вересня 2019 року розпочало свою роботу Міністерство цифрової трансформації України, яке, власне, відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів, інтероперабельності, впровадження електронних послуг та розвиток цифрової грамотності громадян [1]. Також до компетенції новоствореного органу належить розвиток широкосмугового доступу до інтернету, телекомунікаційних мереж та ІТ-індустрії.

Зважаючи на вищезазначене на вітчизняній арені було виокремлено основні напрями, що представлені Єврокомісією в комплексному програмному документі «Єдиний цифровий ринок для Європи», зокрема:

- кращий доступ до інтернету для споживачів та підприємств;
- створення належних умов для регулювання передових цифрових мереж;
- розбудова цифрової економіки через інвестиції, оперативну сумісність та стандартизацію.

Амбітні цілі міністерства вказують на те, що за умови інтенсивної цифровізації до 2024 року вдасться: перевести 100% усіх публічних послуг для громадян та бізнесу онлайн; забезпечити 95% транспортної інфраструктури, населених пунктів та їхні соціальні об’єкти доступом до високошвидкісного інтернету; навчити 6 млн українців цифрових навичок;

підвищити частку ІТ у ВВП країни до 10% [1]. Зважаючи на перелік послуг, які частково надає і буде надавати у найближчій перспективі Міністерство цифрової трансформації і Комітет з питань цифрової трансформації, стратегічні цілі є доволі реалістичними. Серед стратегічних видів державних послуг онлайн слід віднести: e-Health, запуск сервісу Дія, електронний кабінет, Mobile app, «Малюток», паспорт разом з ІПН, прописка дитини онлайн, e-Пенсія, SmartID, MobileID, цифрові посвідчення громадянина, держава без довідок, e-Резидентство, трембіта, кабінет забудовника, банківський рахунок для бізнесу онлайн, e-Вибори, e-Перепис, ID-картка з електронним підписом, автоматизація роботи ЦНАПів, брендинг сервісу Дія.

За результатами доповіді Українського інституту майбутнього «Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою» можна виокремити два сценарії розвитку цифрової економіки України. Зокрема залежно від оцінки критичності та необхідності здійснення швидких та глибоких змін у традиційному економічному укладі слід виділити інерційний (еволюційний) і цільовий (форсований) сценарії [2].

Якщо українська економіка дотримуватиметься першого сценарію, то вона залишиться неефективною, так як матиме місце трудова міграція, висококваліфікована спеціалісти будуть унеможливлені у робочих місцях, продукція буде неконкурентоспроможною.

Другий сценарій є більш наближеним до стратегічних орієнтирів Міністерства і Комітету цифрової трансформації, так як він передбачає перехід до цифровізації за 3–5 років. За таких умов Україна до 2030Е стане європейським лідером у галузі інновацій та нових технологій, перетвориться на інтелектуальний хаб, де буде створено найпривабливіші в регіоні умови для розвитку потенціалу людей [1; 2]. Якщо представити результати форсованого сценарію у цифрах, то до 2030Е: 65% становитиме частка цифрової економіки в загальному ВВП України; 99,9% об’єктів

домоволодінь матимуть широкосмуговий доступ до мережі Інтернет; буде 100% покриття території України 4G–5G; 99% усіх автомобільних і залізничних магістралей та 95% сільської місцевості буде покрито технологіями мобільного Інтернету; 99,9% громадян матимуть цифрову ідентифікацію (citizen-card, Mobile ID) та технічні можливості користуватися довірчими послугами тощо.

У контексті цифровізації доктор Тіс Петерсен (старший радник, Bertelsmann Stiftung) звертає увагу на природні монополії. Його думка ґрунтується на тому, що створення ринкової влади та монополій в цифровій економіці ще більше сприяє тому, що компанії можуть ускладнити перехід на іншого постачальника за рахунок збільшення витрат, що створить ефект блокування [3]. У багатьох випадках високі витрати на комутацію заважають клієнтам переходити на той самий продукт, що коштує менше. Це може означати, що конкуренти не можуть встановити себе, навіть якщо вони мають кращу продукцію за вигіднішими цінами. При цьому Тіс Петерсен виділяє як мінімум чотири причини, що вказують на те, що монополії є економічною та соціальною проблемою:

– монополії вимагають вищих цін, оскільки у них немає конкуренції. Вищі ціни знижують купівельну спроможність споживача, а отже, зменшують можливості споживання;

– монополіст, навіть в якості єдиного покупця, має ринкову силу, з якою він може знизити ціни і заробітну плату. Є дані про те, що поява таких фірм, як Google, Apple, Amazon, Facebook та Uber, сприяє зниженню чи підвищенню заробітної плати [4];

– без конкуренції не потрібно монополісту покращувати якість своєї продукції та знижувати ціни на свою продукцію за рахунок технологічного прогресу. Центральна перевага ринкової економіки для споживачів – покращення постачання продукції за нижчими цінами – не виникає;

– економічна влада може стати політичною силою. Фірми Superstar відіграють важливу роль як роботодавців, так і платників податків. Це збільшує ймовірність того, що керівники політичних рішень прислухаються до цих компаній та їх часткових інтересів.

Як підсумок слід зазначити, що майже всі економісти згодні з тим, що цифрові технології в майбутньому ставатимуть все більш важливими для виробничих процесів. Тому можна припустити, що виробничі процеси з часом ставатимуть все більш капітальними та технологічними – не тільки в розвинених економіках, але й у всьому світі. Відтак цифровізація своєї власної економіки стає необхідною умовою для забезпечення і підвищення добробуту країни. Щодо цифровізації природних монополій, то слід зазначити, що традиційні інструменти антимонопольної політики швидко виходять за межі, тому необхідно впроваджувати зарубіжних досвід для вирішення вищезазначених проблем. В іншому випадку мало глобальних монополій можуть збільшити свій прибуток за рахунок споживачів і працівників.

Література

1. Офіційний сайт Міністерства та Комітету цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/>
2. Стратегія «Україна 2030e — країна з розвинутою цифровою економікою». URL: <https://strategy.uifuture.org/>
3. Dr. Thieß Petersen. Will the Digital Economy Change the Rules of the Game in the World Economy? // Monopolies and Superstar Firms. 22 February, 2019. (<https://ged-project.de>).
4. David Autor et al., The Fall of the Labor Share and the Rise of Superstar Firms, NBER Working Paper Series, Working Paper 23396. Cambridge, MA 2017 (<https://economics.mit.edu/files/12979>).